

LBRIS

We know
books

M. EMINESCU

CHESTIUNEA EVREIASCĂ

Antologie, prefață și note

de

D. VATAMANIUC

Editura SAECULUM I.O.

București, 2019

SUMAR

Eminescu și chestiunea evreiască..... 5

Notă asupra ediției..... 15

CHESTIUNEA EVREILOR

Cestiunea izraelită..... 17

I Uzura..... 17

II Rezultate ale uzurei în România..... 26

III Industrie și comerț..... 31

IV Regularea relațiilor evreilor în Prusia..... 39

CONGRESUL DE LA BERLIN ȘI

„CONSTITUȚIA“ ROMÂNIEI

[Cronicar al chestiunii evreiești]..... 48

[Orientările privind modificarea „Constituției“
României]..... 51

[Administrația veche și administrația nouă]..... 53

[Confesiunile religioase în România]..... 56

[„Evreofag“ și „evreofil“]..... 60

[„Guvernul liberal și responsabilitățile sale“]..... 62

[„Liberalismul extrem al legilor noastre...“]..... 65

[„Îmbunătățirea stării românilor...“]..... 66

[Modificarea „Constituției“ și avocații cu „darul
vorbirii“]..... 69

[Guvernul liberal și modificarea „Constituției“
României]..... 71

[Congresul de la Berlin și amestecul în treburile interne ale României]	73
[Chestiunea evreiască și recunoașterea independenței]	76
[Parlamentul și revizuirea „Constituției“ României] ..	78
[„Cestiunea vieții noastre publice...“]	80
[Amenințările intervenției străine în România]	83
[Marile puteri și problema evreiască]	85
[„Congregații“ și „reprezentatii“ evreiești în România].	88
[Înmulțirea elementelor improductive]	90
[Presa europeană și amestecul puterilor străine în România]..	92
[Proiectul majorității și legile restrictive în Franța] ..	94
[„Alianța izraelită“ și „intoleranța religioasă“]	98
[Moldova și evreii]	101
[Măsuri legislative și protecția populației productive]	103
[Guvernul liberal și presa străină]	106
[„Alianța izraelită“ și drepturile evreilor în România].	108
[„Alianța izraelită“ și „umanitarismul“]	111
[Conservatorii și organizarea statului]	113
[Partidul conservator și rezolvarea chestiunii evreilor]	115
[„Ne simțim datori a vorbi în spiritul păcii“]	118
[„Victoria politică a țării“]	120
[Promulgarea și sancționarea „Constituției“ române]	122
[Aplicarea „Constituției“ în acordarea cetățeniei române]	124

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ DE LA CONSTANTINOPOL ȘI EVREII DIN ROMÂNIA

[Conferința internațională de la Constantinopol]	128
Evreii și conferința	130
[„Alianța universală a izraeliților“ și evreii din România].	138
[Presa străină și campania ei împotriva României] .	140
[Convenția comercială și „egala îndreptățire a evreilor“].	140
[Convenția comercială și presa austriacă].	142
[Convenția comercială și „suspușii britanici de rit izraelit“]	142
Mozaicul austriac și tribunalele române	143
O observație a ziarului „Epoche“	144
[Presa austriacă și pretinsele masacrări din Moldova].	144
[Mistificarea opiniei publice internaționale]	145

SITUAȚIA DIN ROMÂNIA ȘI PRESA ROMÂNEASCĂ CONDUSĂ ȘI SUSTINUTĂ DE EVREI

[Situația demografică în România].	149
Sporul populației rurale în anul 1877	152
[„Starea de lucruri în Moldova...“]	154
[Mortalitatea în Iași].	156
[„Fraternitatea“ și ordinea socială în România]	156
[„Cumpăna“ și compensarea muncii].	158
[„Organizarea economică și socială a poporului românesc...“].	161
[„Fraternitatea“ și „agricolizarea“ evreilor]	163

[„Cumpăna“ și „Apărătorul“ despre „mijlocire“ și „comerț“]	165
[„Alianța izraelită“ și susținătorii ei în România]...	169
[„Apărătorul“ și organizarea socială a României]...	171

EVREII ÎN PRUSIA, RUSIA, UNGARIA ȘI AUSTRIA

[Reglementarea situației evreilor în Prusia]	174
[Statutul evreilor în Prusia].....	177
[„Mișcarea antisemitică în Rusia...“]	178
[„Starea de lucruri în Rusia...“].....	179
Situația în Rusia	180
[Goana în contra evreilor în Rusia]	180
[„O ciudată circulară...“]	181
[Chestiunea evreiască în Ungaria]	181
[Antisemitismul în Austria]	184

ASPECTE CULTURALE

[Societatea antropologică din Viena și origine românilor].....	187
[„Ciudata descoperire filologico-confesională...“]	188
[O carte despre „viața culturală a evreilor“].....	189
[O carte despre sfârșitul lumii]	189
[Emil Franzos și „tablourile“ sale culturale]	190
[G. Misail, deputat în parlamentul român]	191
[Profesori la Universitatea din Cernăuți]	192
Conferință interesantă.....	193
[Un nou ziar].....	194
[Presa românească condusă și susținută de evrei]...	194
[Teatru evreiesc în Iași].....	197
[Concertul Friemann la Iași].....	198
[O personalitate a comunității evreiești din Iași]....	198

[Theodor Codrescu și librării evrei din Iași].....	199
[Otto Max și grădina „Chateaux aux fleurs“ din Iași]	199
„Apărătorul legei“ și Tipografia națională	200
[Tipografia națională și serviciile sale].....	202
[„Curierul de Iași“ și apărarea evreilor]	203
Cum se jertfește un redactor	204
[O școală izraelito-română].....	204
[Școala de meserii din Iași și schimbarea mentalității despre muncă].....	205

FRAGMENTARIUM

[Dialogul generalului Karl Freiherr von Enzenberg cu Divanul Moldovei].....	207
[„Iluzionismul identității“]	207
[Statul și evreii].....	207
[Jurnalul și funcționarul austriac]	208
[Liberalii și societățile evreiești din străinătate].....	208
[Statul liberal și chestiunea evreiască].....	209
[„Un corespondent din Vaslui“]	209
[„În fața injuriilor“]	209
[Programul unui nou partid politic]	210
[„Dacă tonul foii noastre“]	210
NOTE și COMENTARII	211

Eminescu și chestiunea evreiască

Eminescu se consacră publicisticii cotidiene și angajează cele două ziare, pe care le conduce, *Curierul de Iași* (1876–1877) și *Timpul* (1877–1883) în dezbaterile publice privind probleme la ordinea zilei. Ocupă în publicistica sa un spațiu extins și cu o lungă desfășurare în timp politica internă și instituțiile statului, chestiunea dunăreană, răscumpărarea căilor ferate, pierderile teritoriale. Judecată sub acest aspect, chestiunea evreiască se găsește în altă situație. Din cele aproape 1.500 de articole, câte numărăm în ediția academică, chestiunii evreiești i se consacră mult sub o sută de articole. Numărul nu este întotdeauna argumentul cel mai important și se cunosc destule cazuri când autori cu producții prodigioase cad în uitare încă din timpul vieții, în vreme ce alții străbat secolele cu o singură proză sau o singură poezie. Dacă numărul nu poate fi invocat, el singur, ca un argument decisiv, intervine și un alt aspect ignorat, inexplicabil, în aprecierea publicisticii eminesciene. Avem în vedere faptul că chestiunea evreiască se circumscrie la două momente din viața socială și politică din țara noastră. Să mai notăm, tot aici, că aceste momente stau în atenția întregii prese românești și în mare măsură și a celei străine.

Conferința marilor puteri ținută la Constantinopol în decembrie 1876 și în ianuarie 1877 se înscrie ca un prim moment cu implicații multiple în istoria noastră națională. Marile puteri se pregăteau să aplice sancțiuni împotriva Imperiului Otoman pentru politica pe care o ducea față de popoarele de sub stăpânirea sa. Diplomația otomană pregătește o lovitură de teatru și proclamă în 11/23 decembrie 1876, în timpul desfășurării

lucrărilor Conferinței, *Constituția Imperiului Otoman* în care înscrisa acordarea de drepturi depline popoarelor din imperiu. România este prezentată ca făcând parte integrantă din Imperiul Otoman însă era trecută între „provinciile privilegiate“. Demersurile diplomației române rămân fără rezultat, dar constituie una din premisele declarării independenței de stat câteva luni mai târziu.

Eminescu consacră Conferinței de la Constantinopol mai multe articole și în acest context se ocupă și de chestiunea evreiască. Mai important este studiul în trei părți, *Evreii și Conferința*, pe care îl publică în *Curierul de Iași*, în ianuarie 1877. Eminescu se pronunță, încă de la început, pentru aplicarea și în chestiunea evreiască a unui principiu de la care nu face nici o derogare pe întreg parcursul publicisticii sale. Acest principiu este munca fizică și intelectuală. „Munca este – arată Eminescu – singura creatoare a tuturor drepturilor“. Mai mult, ea este și singura justificare a existenței noastre. „Munca temeinică – ține să precizeze poetul – este singura îndreptățire pe acest pământ“. Pornind de aici, Eminescu face o demarcație strictă între evreii stabiliți în țară de multă vreme, care făceau o muncă utilă lor și societății în care trăiau și evreii din imigrațiile din cursul anilor care se ocupau cu „traficul și scumpirea artificială a mijloacelor de trai.“ Poetul ia apărarea evreilor care practicau o muncă utilă și atrage atenția, în repetate rânduri, că observațiile sale critice nu se refereau la ei. Eminescu cultivă o prietenie strânsă cu Moses Gaster, Heimann (Hariton) Tiktin, Ronetti-Roman, unii îl propun și pe Toma Micheru, violonist de mare talent. Nu sunt expresia unor relații doar personale, cum caută să ne convingă câteva persoane interesate, ci se încadrează în concepția sa despre muncă.

Eminescu pune în discuție și o altă problemă, la fel de importantă, asemeni celei a muncii. Susține că chestiunea evreiască era în România o problemă secundară, și că importantă era organizarea societății românești. Face observația interesantă, care merită să rețină atenția, potrivit căreia emigrarea evreilor și a altor alogeni se face dinspre țările occidentale spre cele răsăritene. Explicația stă în faptul, arată poetul, că pe măsură ce societățile din țările apusene își organizau munca, elementele neproductive emigrează spre alte țări, într-un stadiu inferior de dezvoltare. Problema evreiască, arată Eminescu, nu se pune

în Anglia, unde fiecare cetățean avea o situație economică stabilă și veniturile fiecăruia dintre ei echivala cu bugetul României. Poetul invocă și apelurile din presa europeană adresate cetățenilor din țările lor să nu emigreze în America, ci să se orienteze spre cele din spațiul dunărean. Eminescu comentează aceste apeluri și arată că în America imigranții care nu aveau o meserie practică, nu puteau supraviețui. Mărturisește că are prieteni care au emigrat în America, dar au părăsit această țară și au venit în România.

Există opinia încetățenită și destul de răspândită în mediile noastre culturale potrivit căreia Titu Maiorescu este teoreticianul formelor fără fond și Eminescu, un discipol supus care le pune în aplicare în publicistica sa. Mai mult, se susține, nu fără o preocupare evidentă de denigrare a poetului, că se face vinovat de faptul că îl depășește pe Maiorescu în criticile sale cu privire la formele fără fond. Să spunem lucrurilor pe nume. Teoria lui Maiorescu cu privire la formele fără fond nu este anticipativă, la ceea ce se va întâmpla, ci constatativă a unui proces în plină desfășurare. Cu alte cuvinte, toată discuția cu privire la formele fără fond se întemeiază pe premise false în sensul că introducerea lor era opera Partidului liberal, și că Eminescu se face vinovat de condamnarea politicii acestui partid prin care se realizează România modernă.

Instituțiile care se introduc în țara noastră, cu alte cuvinte, formele noi, nu sunt opera Partidului liberal, ca organizație politică, ci a lui Alexandru Ioan Cuza, în opinia lui Eminescu unul din cei mai inteligenți domnitori pe care i-a avut poporul român, caracter ferm și integru, care sprijinit de Mihail Kogălniceanu pune în aplicare, prin legile sale, schimbarea fundamentală a administrației de stat. Eminescu prezintă aceste schimbări în societatea românească și în alte societăți – ca o cerință a adaptării ei la standardele, cum am spune astăzi, din țările Europei occidentale. Alexandru Ioan Cuza a întâmpinat o opoziție puternică în această acțiune de „temporizare“, cum o numește Eminescu și procedează, potrivit autorității sale, la „tăierea nodului Gordian“. Această concepție a lui Eminescu despre contribuția decisivă a lui Alexandru Ioan Cuza în modernizarea societății românești explică și criticile sale necruțătoare privind complotiștii răsturnării domnitorului de pe tron.